

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ

USE OF FOREIGN EXPERIENCE IN PASSING CIVIL SERVICE IN THE SYSTEM OF JUDICIAL AUTHORITY BODIES

Ольшевський П.М., аспірант кафедри службового та медичного права
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена аналізу проходження державної служби в системі органів судової влади за законодавством зарубіжних країн та можливості запозичення окремих елементів такого досвіду в Україні. Розглянуто загальні засади правового регулювання державної служби в органах судової влади, зокрема в частині вимог до державних службовців, порядку їхнього призначення, просування по службі та звільнення. Особливу увагу приділено питанням професійної етики, відповідальності та соціального захисту державних службовців, що працюють у судах. Також нами було досліджено досвід таких країн, як Бразилія, Португалія, Угорщина, Румунія, Польща, Болгарія та Хорватія, які мають усталені правові системи регулювання державної служби в органах судової влади. Розглянуто особливості призначення на посади, вимоги до кваліфікації, умови роботи та питання дисциплінарної відповідальності. Проаналізовано зарубіжний досвід у частині поновлення на посаді незаконно звільнених або відправлених на пенсію державних службовців. Висловлено думку щодо необхідності адаптації та впровадження аналогічних механізмів у правову систему України для посилення захисту прав працівників судової системи. Розглянуто питання доступу до державної служби в судах у різних країнах, зокрема аспекти відкритості та прозорості конкурсних процедур, а також їхню відповідність сучасним міжнародним стандартам. Проведено порівняльний аналіз систем нормативно-правових актів, які регулюють проходження державної служби в органах судової влади в ряді зарубіжних країн. Окреслено переваги єдиного класифікатора посад у судовій системі, що є актуальним для України з огляду на необхідність вдосконалення організаційної структури судової служби. Нами було розглянуто питання матеріального забезпечення працівників судової системи, зокрема співвідношення заробітної плати суддів та їхніх помічників у контексті міжнародного досвіду. Наведено приклади нетипових для українських судів посад, таких як судові засідателі та судові радники, а також аналізовано розширені повноваження помічників суддів у зарубіжних країнах. Запропоновано можливі шляхи імплементації таких нововведень в Україні для підвищення ефективності судової системи та покращення функціонування державної служби в її межах.

Ключові слова: судова влада, орган влади, орган судової влади, державна служба, судоустрій.

The article is dedicated to the analysis of civil service in the judicial authorities' system under the legislation of foreign countries and the possibility of adopting certain elements of such experience in Ukraine. The general principles of legal regulation of civil service in judicial authorities are examined, particularly in terms of requirements for civil servants, appointment procedures, career advancement, and dismissal. Special attention is paid to issues of professional ethics, liability, and social protection of civil servants working in courts. Additionally, the study explores the experience of countries such as Brazil, Portugal, Hungary, Romania, Poland, Bulgaria, and Croatia, which have well-established legal systems for regulating civil service in judicial bodies. The peculiarities of appointment to positions, qualification requirements, working conditions, and disciplinary liability issues are considered. The foreign experience of reinstating unlawfully dismissed or forcibly retired civil servants is analyzed. The necessity of adapting and implementing similar mechanisms in the Ukrainian legal system to strengthen the protection of judicial system employees' rights is emphasized. The issue of access to civil service in courts in various countries is examined, particularly in terms of the openness and transparency of competitive procedures and their compliance with modern international standards. A comparative analysis of regulatory legal acts governing civil service in judicial authorities in several foreign countries is conducted. The advantages of a unified classification of positions in the judicial system are outlined, which is relevant for Ukraine in the context of improving the organizational structure of judicial service. Furthermore, the study addresses the financial remuneration of judicial system employees, particularly the ratio of judges' salaries to those of their assistants in the context of international experience. Examples of positions uncommon for Ukrainian courts, such as lay judges and judicial advisers, are provided, along with an analysis of the expanded powers of judicial assistants in foreign countries. Possible ways to implement such innovations in Ukraine are proposed to enhance the efficiency of the judicial system and improve the functioning of civil service within it.

Key words: judicial power, authority, judicial authority, public service, judiciary.

Постановка проблеми. Попри усі складнощі та виклики сьогодення Україна перебуває на шляху до євроінтеграції. Викладене передбачає, з одного боку, необхідність адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу та, з іншого боку, необхідність покращення законодавства в цілому (в частині створення демократичної, соціальної та правової держави, як це проголошено у статті 1 Конституції України) [8].

Стан дослідження. Особливостям проходження державної служби в системі органів судової влади в Україні присвячено значний пласт статей, дисертацій та монографій, втім увесь закордонний досвід не може бути охоплено в рамках цих праць з огляду на наявність майже двох сотень країн, законодавство яких теж змінюється та розвивається.

Також варто врахувати, що для повноцінного ознайомлення із законами тієї чи іншої країни в рамках досліджуваної теми потребується час (адже це принаймні два закони – про судоустрій та державну службу, а також підзаконні нормативно-правові акти, якими регулюється окремі питання проходження державної служби в системі

органів судової влади). Тож попри актуальність цієї теми законодавство окремих країн у працях науковців не згадується або згадується лише поверхнево.

Метою дослідження є дослідити зарубіжний досвід щодо проходження державної служби в системі органів судової влади, порівняти його з вітчизняним та виявити той, який доцільно було б впровадити в Україні.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи заявлену порівняльно-правову мету дослідження слід розпочати з окреслення законодавчого регулювання проходження державної служби в системі органів судової влади в Україні.

Державними службовцями в системі органів судової влади вважаються працівники апаратів місцевих, апеляційних судів, вищих спеціалізованих судів, апарату Верховного Суду, секретаріатів Вищої ради правосуддя і Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Державної судової адміністрації України, Служби судової охорони (частина перша статті 150, частина четверта статті 151, частина шоста статті 155, частина третя статті 162-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [11].

Відповідно до Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду, затверджених наказом Державної судової адміністрації України від 20 липня 2005 року № 86 до державних службовців відносяться наступні працівники апарату суду (за аналогією такій самий вочевидь застосовується в інших судах також):

- керівник апарату суду;
- головний бухгалтер;
- помічник голови суду;
- помічник заступника голови суду;
- помічник судді;
- секретар судового засідання;
- старший судовий та судовий розпорядники;
- консультант;
- консультант з кадрової роботи;
- консультант із судової статистики;
- старший секретар та секретар.

Водночас не є державними службовцями діловод, оператор комп'ютерного набору, друкар/друкарка (щодо останніх двох посад слід врахувати, що типові інструкції прийняті майже 20 років тому, за іншого рівня технічного прогресу), експедитор, завідувач архіву, бібліотекар, завідувач господарства [10].

З метою ненагромадження тексту описом вітчизняного законодавства можемо узагальнити, що державна служба в суді проходить відповідно до Закону України «Про державну службу» [9], якщо інше не передбачається законом.

Дослідження іноземного досвіду наводить на думку, що окремі аспекти проходження державної служби в органах судової влади можна покращити або ж переосмислити.

Вітчизняна науковиця Малихіна А.О. підкреслює важливість адаптації європейських практик для підвищення ефективності та незалежності судової влади в Україні.

Цікавим видається досвід бразильського законодавця в частині повернення пенсіонерів до державної служби. Так, відповідно до статті 35 Закону Бразилії «Про державну службу» пенсіонер може повернутися на державну службу, якщо вихід на пенсію за станом здоров'я був поза волею державного службовця та необґрунтованим (що звичайно потребує доведення). При цьому реалізувати таке право можна лише до 58 років [4].

Вітчизняне законодавство не забороняє через суд поновитися на посаді особі, яка вважає, що протиправно відправлена на пенсію, але на рівні Закону України «Про державну службу» така вказівка відсутня. Можемо припустити, що в Бразилії проблема з оскарженням виходу на пенсію більш масова, аніж в Україні, що і зумовило появу такої статті безпосередньо в законі про державну службу. З української судової практики не впливає висновок щодо нагальної необхідності запозичення згаданого досвіду, водночас сама по собі поява такої норми в Україні не нашкодить.

Детальна класифікація державних посад у судах з вимогами до компетентності встановлена у Законі Португалії «Про організацію судової системи» – для кожної посади передбачено як мінімум дві статті, одною надається опис посади, а у другій розкриваються вимоги до компетентності працівників [3].

Разом з тим, Кіцак Т. зазначає, що Англосаксонській моделі відповідає система публічної служби за контрактом (договором). У даній системі працівники за контрактом наймаються на конкретні посади відповідно до освітнього рівня і професійних навичок. [13]

Аналогічний підхід застосовується в Угорщині. Назва посади судових службовців, кваліфікаційні умови, необхідні для виконання роботи та клас заробітної плати відповідно до роботи, містяться в Додатку до Указу «Про визначення посадових обов'язків і кваліфікаційних умов окремих судових працівників, які працюють у судах і Національній судовій канцелярії та адміністративний

іспит». Що цікаво, можна знайти вимоги до сторожів, водіїв, IT-спеціалістів тощо [1].

Україні варто запозичити згаданий досвід задля створення єдиного класифікатора посад в органах судової влади, зокрема і в розрізі судової служби. Розробка єдиних вимог щодо компетентності та посадових обов'язків сприятиме кращому розумінню кандидатами на посади щодо їх майбутньої роботи.

Натомість наразі існують окремі посадові інструкції та типові положення для окремих судів. Тож виникає питання чи варто у зв'язку з таким фрагментарним існуванням брати за основу інструкції та положення господарських судів – адміністративним, судів першої інстанції – апеляційним тощо.

Заслугує на увагу також Закон Болгарії «Про судову владу» в частині оплати праці помічників суддів. Згідно із статтею 247 цього Закону помічники суддів місячну основну заробітну плату в розмірі до 90 відсотків посадового окладу судді [7].

З одного боку, вимоги на посаду судді набагато жорсткіші, з іншого боку – слід враховувати наскільки співвідносяться заробітні плати суддів та їх помічників з тими, що пропонують у приватному секторі. Вочевидь заробітна плата помічника судді настільки наближена до заробітної плати судді знецінює посаду судді, але й нинішні посадові оклади знецінюють працю помічників суддів. Тож компроміс слід шукати в площині не настільки значного підвищення заробітної плати поміщикам суддів.

Варто відмітити, що в Україні доступ до державної служби в органах судової влади доволі відкритий. На підтвердження цієї думки наведемо положення статті 57 Закону Грузії «Про загальні суди», згідно якої на посаду працівника апарату суду встановлені наступні вимоги: громадянство Грузії, вища юридична освіта, знання грузинської мови, посвідчення державного службовця, до року неоплачуваного стажування, пройдений спеціальний курс у Вищій школі юстиції. Навіть за таких умов треба спочатку пройти оплачуване стажування.

При призначенні на посаду особа звільняється від оплачуваного стажування та/або спеціального навчання, якщо відповідає одній із таких вимог: має стаж роботи на посадах судді, прокурора, слідчого чи адвоката не менше 1 року; складено кваліфікаційний іспит судді; має не менше 2 років юридичного стажу; має не менше 1 року професійного досвіду роботи в суді [12].

Можливо такі вимоги підвищують якість кадрів у судах, але такий відбір буде доречний при популярності роботи в судах, а Україна навпаки потребує залучення, а не відлякування фахівців. Окремо привертає увагу той факт, що кандидат на посаду в апараті суду вже має бути державним службовцем, що теж ускладнює доступ молоді до роботи в судах.

Щодо незвичних для українських державних службовців у судах кар'єрних перспектив звернімося до польського законодавства до 1985 та з 2014 року у польських судах існує посада судового засідателя. Для кращого розуміння візьмемо положення вже нечинного закону, де краще описується правова природа судового засідателя.

Згідно із статтями 132-135 Закону Польщі «Про систему загальних судів» від 06 лютого 1928 року громадянин Польщі з вищою юридичною освітою після проходження дворічного стажування та успішного складання судового іспиту може стати судовим засідателем. Судовий засідатель – нетипова для України посада, цей засідатель має майже всі повноваження судді районного суду, крім обрання з запобіжного заходу, розгляду скарг щодо відкриття кримінальних проваджень, вирішення сімейних спорів (з рядом виключень) [5].

Посада судового засідателя допоможе розвантажити вітчизняні суди, однак чи треба підпорядковувати судових засідателів положенням Закону України «Про державну

службу» – питання неоднозначне, якщо проводити аналогію із суддями. Так як посада де факто проміжна між помічником судді та суддею, то варто відповідним чином регулювати статус судового засідателя у разі його появи в Україні.

В частині розширення залучення помічників суддів до судочинства не можемо не згадати законодавство Румунії. Відповідно до статті 123 Закону Румунії «Щодо судоустрою» помічники судді здійснюють повноваження, передбачені частиною другою статті 60, а також інші повноваження, передбачені Правилами внутрішнього розпорядку судів. У статті 60 згадується незвичне як для помічника судді повноваження – помічники суддів беруть участь у нараді з правом дорадчого голосу та підписують прийняті рішення у справах з трудових спорів і соціального страхування. Їхня думка фіксується в ухвалі, а окрема думка вмотивована [2].

Також згідно зі статтями 109-110 Закону Хорватії «Про суди» суддя може мати судових радників, старших судових радників та старших судових радників-спеціалістів, до кожного з яких відповідно до інстанції чи спеціалізації судді (можуть бути радники із земельно-кадастрових питань) висуваються вимоги щодо стажу та освіти.

Радники можуть самостійно здійснювати окремі судові процедури, оцінювати докази та встановлювати факти, та зрештою запропонувати судді проєкт рішення. Перелік категорій справ, де радники мають відповідні повноваження, значний:

- цивільні та адміністративні спори з позовними вимогами на суму до 13 300 євро;
- господарські спори з позовними вимогами на суму до 66 400 євро;
- трудові спори, що виникають з колективних трудових договорів;
- спадкові спори;
- спори щодо реєстрації земельних ділянок тощо [6].

В цьому разі можемо помітити симбіоз помічника, спеціаліста та експерта, наділеного окремим повноваженнями судді, однак під його керівництвом.

Тож надання більших можливостей для державних службовців у судах – нормальна практика країн Європейського Союзу, до якого прагне Україна. Слід взяти це до уваги на тлі кадрового голоду у судах, який впливає і на якість правосуддя. Водночас варто бути готовими до несприйняття суспільством таких змін, адже кожен, хто звертається до суду, прагне до розгляду справи саме суддею.

Висновки. Враховуючи складні умови праці, які склалися в судовій системі України, переосмислення наявних посад та повноважень за допомогою запозичення іноземного досвіду допоможе зробити правосуддя більш доступними, а умови праці – більш лояльними. Також варто системно підійти до розробки актів, якими регулюється проходження державної служби в судових органах, в частині охоплення усіх судів типовими інструкціями та положеннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. IM rendelet a bíróságokon és az Országos Bírósági Hivatalban foglalkoztatott egyes igazságügyi alkalmazottak munkakörének és képzési feltételeinek meghatározásáról, ügyviteli vizsgájáról 26/2015. (IX. 30.). URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500026.im>
2. LEGE nr. 304 din 15 noiembrie 2022 privind organizarea judiciară. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/261410>
3. Lei n.º 62/2013, de 26 de agosto (Lei da Organização do Sistema Judiciário), e estabelece o regime aplicável à organização e funcionamento dos tribunais judiciais. Decreto-Lei n.º 49/2014 Em vigor. Diário da República n.º 61/2014, Série I de 2014-03-27. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/decreto-lei/2014-105630273>
4. LEI Nº 10.261, DE 28 DE OUTUBRO DE 1968 (Última atualização: Lei Complementar nº 1.374, de 30 de março de 2022). Estatuto dos Funcionários Públicos Cíveis do Estado. URL: <https://www.al.sp.gov.br/repositorio/legislacao/lei/1968/lei-10261-28.10.1968.html>
5. Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dz.U.1964.6.40 t.j. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-16777614>
6. Zakon o sudovima, koji je Hrvatski sabor donio na sjednici 22. veljače 2013. „Narodne novine“, broj: 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 60/22, 21/22, 16/23, 155/23 i 36/24. URL: <https://www.zakon.hr/z/122/Zakon-o-sudovima>
7. Закон за съдебната власт. Законът е приет от 40-то Народно събрание на 24 юли 2007 г. и е подпечатан с официалния печат на Народното събрание. URL: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/2135560660>
8. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року № 889. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2016, № 4, ст.43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
10. Про затвердження Типових посадових інструкцій працівників апарату місцевого загального суду : наказ Державної судової адміністрації України від 20 липня 2005 року № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0086750-05#Text>
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради* (ВВР), 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
12. საერთო სასამართლოების შესახებ : საქართველოს ორგანული კანონი, № 2257, 04/12/2009, სსმ, 41, 08/12/2009. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/90676?publication=52>
13. Кіцак Т. Моделі підготовки державних службовців у країнах Європи та Північної Америки: досвід для України. *Ефективність публічного управління*. 2012. № 30. С. 337–384.